

Στιγμιότυπο από το Συνέδριο.

Τηλλυρία:

Μνήμες, Ιστορία και Αρχαιολογία

Συνέδριο στον Κάτω Πύργο Τηλλυρίας

- **Επιμέλεια: Στυλιανού Περγίκη**
Διευθύντρια Μουσείου Ιεράς Μονής Κύκκου

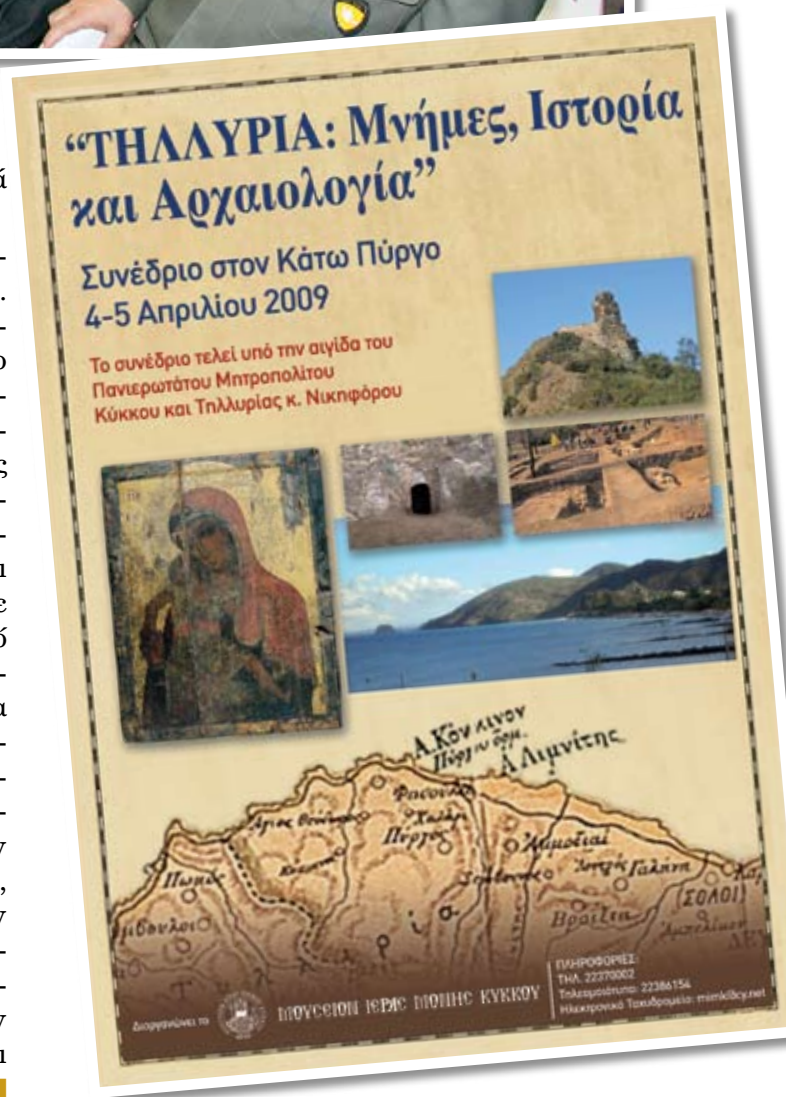
Βασικός στόχος του Μητροπολίτη Κύκκου και Τηλλυρίας κ.κ. Νικηφόρου είναι η πολύπλευρη ανάδειξη της περιοχής Τηλλυρίας. Μιας περιοχής που βίωσε και εξακολουθεί να βιώνει εδώ και δεκαετίες τις τραγικές συνέπειες των δικοινοτικών συγκρούσεων και της Τουρκικής εισβολής. Μεγάλο μέρος της Τηλλυρίας βρίσκεται υπό τουρκική στρατιωτική κατοχή, ενώ η υπόλοιπη είναι αποκομμένη και εν πολλοίς παραγκωνισμένη από το υπόλοιπο νησί. Η πλέον δυσπρόσιτη σήμερα περιοχή της Κύπρου, που ταλανίζεται από τις συνέπειες της απομόνωσης με κυριότερη και πλέον επικίνδυνη την αστυφιλία. Οι νέοι φεύγουν, άρα το μέλλον προβλέπεται δυσοίωνο. Ως στήριγμα εκ Θεού για την Τηλλυρία ήρθε ο Μητροπολίτης Νικηφόρος. Όχι μόνο για να την καθοδη-

Στιγμιότυπο από το Συνέδριο.

γήσει χριστιανικά, ως πνευματικός της πατέρας, αλλά και ως Δεσπότης της να τη στηρίζει ποικιλότητα.

Το Μουσείο της Ιεράς Μονής Κύκκου, ανταποκρινόμενο στους οραματισμούς του Μητροπολίτη κ.κ. Νικηφόρου, διοργάνωσε διήμερο επιστημονικό συνέδριο, αφιερωμένο αποκλειστικά στην Τηλλυρία, το Σαββατοκυριακό, 4 και 5 Απριλίου, με θέμα: Τηλλυρία: Μνήμες, Ιστορία και Αρχαιολογία. Στόχος του συνεδρίου ήταν η ανάδειξη της διαχρονικής ιστορικής συνέχειας της περιοχής με τα ανθρώπινα επιτεύγματα, άυλα και υλικά, κινητά και ακίνητα, που κατόρθωσαν να επιβιώσουν του πανδαμάτορα χρόνου, και να φθάσουν μέχρι τις μέρες μας. Το συνέδριο έλαβε χώρα στον Κάτω Πύργο Τηλλυρίας, όσο και αν αυτό ακούγεται ποικιλότητα αντίξοο. Δεν ήταν ένα συνέδριο, που έγινε αποκλειστικά από επιστήμονες για επιστήμονες, αλλά ένα συνέδριο, που πρώτιστα διεξήχθη για τους κατοίκους της Τηλλυρίας. Ένα συνέδριο, που στοχοθεσία είχε να διαρρήξει την πολιτιστική απομόνωση της περιοχής, και προσπάθησε να την εντάξει στη σύγχρονη επιστημονική δραστηριότητα, τονώνοντας ταυτόχρονα το αίσθημα των κατοίκων της Τηλλυρίας. Στις εργασίες του συνεδρίου συμμετείχαν 24 επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων με ισάριθμες πρωτότυπες ανακοινώσεις, που καλύπτουν ένα ευρύ χρονικά φάσμα από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΚΚΟΥ ΚΑΙ ΤΗΛΛΥΡΙΑΣ
Κ.Κ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
«ΤΗΛΛΥΡΙΑ: ΜΝΗΜΕΣ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ»
ΣΤΟΝ ΚΑΤΩ ΠΥΡΓΟ ΤΗΛΛΥΡΙΑΣ ΣΤΙΣ 4 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2009

Μέ ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση απευθύνομε χαιρετισμό στο Συνέδριο «Τηλλυρία: Μνήμες, Ιστορία και Αρχαιολογία», τό όποιο όργανώνεται από τό Μουσείο τής Ίεράς Μονής Κύκκου και τό όποιο, κληθέντες, θέσαμε υπό τήν αιγίδα μας. Τό συνέδριο αυτό είναι ένα όφειλόμενο χρέος πρός τήν Τηλλυρία, ένα χώρο, πού γνώρισε ήμέρες δόξας κατά τό παρελθόν και ήμέρες συμφοράς σήμερα, αλλά μένει εδώ πάντοτε, φωνή πατρίδας, ή όποία μάς καλεϊ σέ αυτόγνωσία και εγρήγορση.

Ό χώρος τής Τηλλυρίας κατά τήν αρχαιότητα υπήρξε επικράτεια δύο βασιλείων, του βασιλείου των Σόλων στά ανατολικά και του βασιλείου του Μαρίου στά δυτικά, όπου υπήρχαν τά μεταλλεία τής Σκουριώτισσας και τής Λίμνης. Κατά τά βυζαντινά χρόνια ανήκε στην επισκοπή των Σόλων και στην επισκοπή τής Αρσινόης. Τό 1964 υπήρξε χώρος συγκρούσεων, και υπέστη τους άνηλεείς βομβαρδισμούς και τό 1974 δοκίμασε τή βάρβαρη εισβολή του τουρκικού στρατού, ή όποία άκρωτηρίασε τόν χώρο της. Σήμερα τά τουρκικά στρατεύματα έξακολουθούν νά παραμένουν παράνομα στην Κύπρο, και στραγγαλίζουν τήν Τηλλυρία και όλη τή βορειοδυτική Κύπρο μέχρι τήν Πόλη τής Χρυσοχούς μέ τό όδόφραγμα του Λιμνίτη, τό όποιο έμποδίζει τή φυσική και άμεση επικοινωνία μέ τό κέντρο τής Κύπρου.

Κυρίες και Κύριοι,

Η Ιστορία στήνει τή σκηνή της, στην όποία άνεβαίνει ό λαός κάθε περιόδου, και εκτελεί τό έπος του ή τήν τραγωδία του. Τό συνέδριο αυτό μέ έκλεκτές ανακοινώσεις θά ρίξει τό φώς του στή σκηνή, πού άνέβηκε ό λαός τής Τηλλυρίας μέσα στους αιώνες και έπαιξε τό δικό του έργο. Άς έπιτραπή και σ' έμάς μία σύντομη αναδρομή στή σκηνή τής Τηλλυρίας στην παρυφή των ανακοινώσεων, πού θά ακολουθήσουν.

Οί Έλληνες άγαπητοί σύνεδροι, έγκαταστάθηκαν στην Κύπρο από τό 1200 π.Χ. και έξακολουθούν μέχρι σήμερα χωρίς διακοπή νά βρίσκονται εδώ.

Στή θαυμασία αυτή περιοχή μέ τό γλυκύ περιβάλλον, τήν εύφορη γη, τά ύδατα των ποταμών, τήν άφθονη ξυλεία, τά κοιτάσματα του χαλκού ίδρυσαν τήν πόλη των Σόλων. Οί Σόλοι βρίσκονται στην κορυφή και στις παρυφές μεγάλου λόφου στην τοποθεσία Παλιά Χώρα. Έξι περίπου χιλιόμετρα από τους Σόλους στον άπόκρημο λόφο του Βουνίου βρίσκονται τά έρείπια άνακτόρου, πού άνασκάφηκε από τή Σουηδική Άποστολή. Τό Βουνί

θεωρήθηκε ό χώρος τής αρχαίας Αίπειας, από τήν όποία κατά τήν παράδοση ό βασιλιάς Φιλόκυπρος γύρω στό 600 π.Χ. κατά συμβουλή του σοφου Αθηναίου Σόωνα, πού τόν έπεσκεφθηκε μετακίνησε τήν πόλη και τήν ώνόμασε προς τιμή του Σόλους.

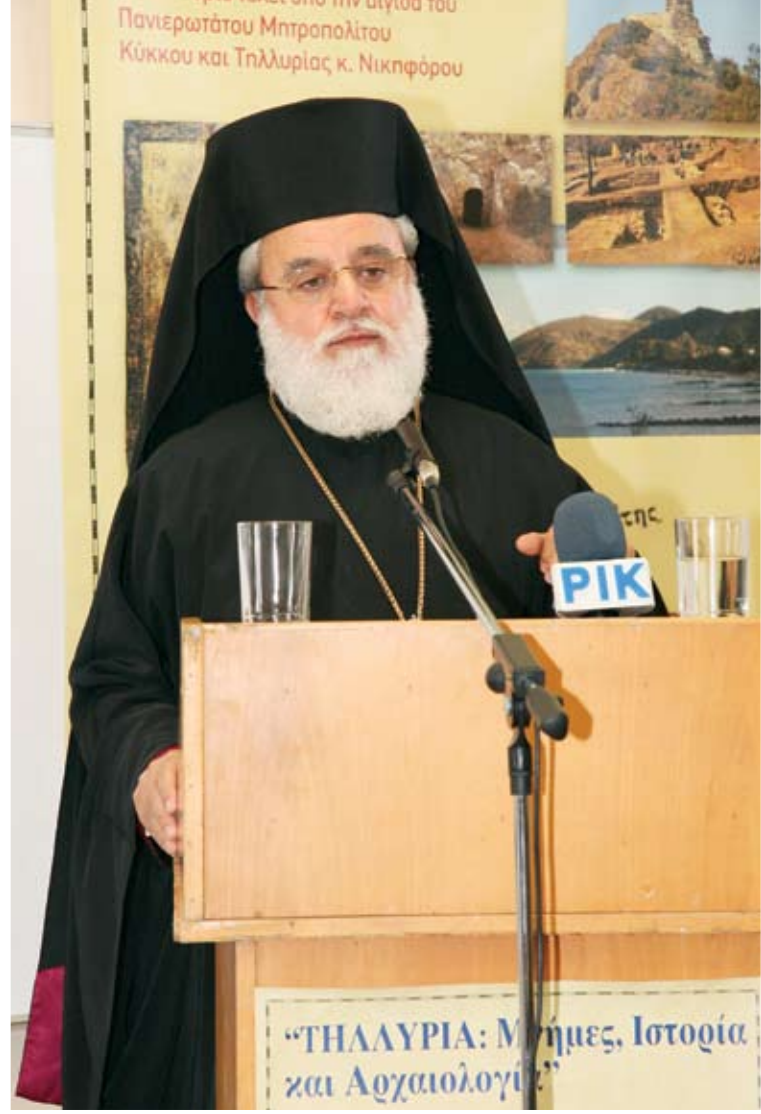
Κατά τήν παράδοση ή Αίπεια κτίστηκε από τόν Αθηναίο Δημοφώντα, γυιό του Θησέα. Ό Στράβων άναφέρει ως ίδρυτές δύο Αθηναίους ήρωες του Τρωικού πολέμου, τόν έγγονο του Έρεχθέα Φάληρο και τόν αδελφό του Δημοφώντα Ακάμαντα.

Τό άνάκτορο του Βουνίου χρονολογείται τόν πέμπτο αιώνα π.Χ. Η Σουηδική Άποστολή χρονολόγησε τά κατάλοιπα των Σόλων μέχρι τό 700 π.Χ. Η Καναδική Άποστολή, πού άκολούθησε, άνέβασε τά κατάλοιπα μέχρι τό 950 π.Χ. Τό Τμήμα Αρχαιοτήτων, πού συνέχισε τίς άνασκαφές μέ τόν Αρχαιολόγο Δήμο Χρίστου, ό όποιος κατάγεται από τήν περιοχή των Σόλων, άπεκάλυψε μυκηναϊκά κατάλοιπα από τό 1050 π.Χ. Έτσι έπιβεβαιώθηκε ή ίδρυση τής πόλεως από τους Αχαιούς.

Υπήρχαν πολλά άκόμην νά άποκαλυφθούν. Άνεζητεϊτο ή αρχική πόλη Αίπεια στην περιοχή των Σόλων και όχι στό Βουνί. Οί αρχαιολόγοι ύποστηρίζουν ότι τό άνάκτορο του Βουνίου κτίστηκε μετά τήν καταστολή τής κυπριακής επανάστασης, γιά νά έπιβλέπεται ή έλληνική πόλη των Σόλων από τό φιλοπερσικό Μάριον. Όμως οι άνασκαφές, πού θά φώτιζαν τό παρελθόν του τόπου ματαιώθηκαν από τή βάρβαρη τουρκική εισβολή.

Η έπόμενη σκηνή, πού στήνεται μπροστά μας, είναι ή χριστιανική Κύπρος.

Η Καναδική Άποστολή τό 1965 άπεκάλυψε στους Σόλους τά κατάλοιπα μιας μεγάλης πεντάκλιτης βασιλικής, ή όποία κτίστηκε στά τέλη του τετάρτου αιώνα μ.Χ. Είναι ή αρχαιότερη και μεγαλύτερη παλαιοχριστιανική βασιλική σέ όλόκληρη τήν Κύπρο. Η βασιλική αυτή καταστράφηκε από σεισμούς και στά έρείπια της κτίστηκε άλλη τρίκλιτη κατά τόν έκτο αιώνα. Τά δάπεδα τής βασιλικής είναι καλυμμένα μέ ψηφιδωτά, πού χρονολογούνται στον τέταρτο και στον πέμπτο αιώνα. Και ή βασιλική αυτή καταστράφηκε κατά τίς άραβικές επιδρομές, έπισκευάστηκε και ύφιστατο και κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους, άν και ή πόλη των Σόλων έγκαταλείφθηκε και οι κάτοικοι ζήτησαν καταφύγιο προς τήν κοιλάδα τής Σολιάς και τή Λεύκα και προς τήν Τηλλυρία. Ό πρωτοβυζαντινός άνώνυμος

Ο Πανιερωτάτος Μητροπολίτης Κύκκου και Τηλλυρίας κ.κ. Νικηφόρος, απευθύνει χαιρετισμό στο Συνέδριο και κηρύσσει την έναρξη των εργασιών του.

συγγραφέας του βίου Αύξιβιου, πρώτου επισκόπου Σόλων, αποδίδει την ίδρυση της πανθαύμαστης βασιλικής στον ίδιο τόν Άγιο Αύξιβιο.

Ο Άγιος Αύξιβιος, ως άγιος της Κυπριακής Εκκλησίας, ζωγραφίζεται μέσα στο Άγιο Βήμα των κυπριακών εκκλησιών.

Η επισκοπική έδρα των Σόλων διατηρήθηκε μέχρι τότε χρόνια της φραγκοκρατίας, όποτε καταργήθηκε από τους Λατίνους. Τό όνομα των Σόλων διατηρήθηκε στο όνομα της περιοχής Σολία, Σολιά και Σολέα.

Οι έπόμενες σκηνές ανήκουν στους κατακτητές της Κύπρου, Φράγκους, Ένετους, Τούρκους, Άγγλους, σημερινούς Τούρκους εισβολείς. Στις σκηνές αυτές ο έλληνικός λαός της Κύπρου έπαιξε τήν τραγωδία του μέχρι τέλους.

Φεύγοντας από τή γραμμική άπαρίθμηση γεγονότων, άξίζει νά ενδιατρίψωμε στις παραδόσεις του τόπου.

Η Τηλλυρία είναι ή εύλογημένη χώρα της Άγίας Ελένης. Η παράδοση αναφέρει ότι οι κάτοικοί της μεταφέρθηκαν στην Κύπρο από τήν Άγία Ελένη. Αναφέρεται ότι ή Άγία Ελένη έφερε στην Κύπρο ποιήκίλους πληθυσμούς, κυρίως όμως Ρωμαίους. Ήταν φυ-

σικό κάτοικοι μέ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ξένοι νά θεωρούνται άποικοι της Άγίας Ελένης.

Τό άκρωτήριο του Πομοῦ σημειώνεται στους παλαιούς χάρτες ως άκρωτήριο της Άγίας Ελένης. Στο χωριό Κόκκινα υπάρχει παρεκκλήσι της Άγίας Ελένης, δίπλα στά έρείπια παλαιού συνοικισμού. Λέγεται ότι οι πέτρες, γιά νά κτιστή τό παρεκκλήσι αυτό, μεταφέρθηκαν από τήν Ανατολή μέ βάρκες. Κτίστηκε, γιατί ήρθε και έμεινε εκεί ή Άγία Ελένη. Κατά τήν πανήγυρη, που γινόταν στο έκκλησάκι στις 21 Μαΐου, προσέτρεχαν και οι κρυπτοχριστιανοί της Τηλλυρίας.

Η Άγία Ελένη μέ έντολή του αυτοκράτορα γιου της Κωνσταντίνου ξεκίνησε, γιά νά βρη τό σύμβολο της σωτηρίας των Χριστιανών, τόν Τιμιο Σταυρό του Κυρίου. Η παράδοση τήν έβαλε νά έρχεται σε πολλά μέρη, και νά φέρη τήν εύλογία του Σταυρού. Είναι βέβαιο ότι πέρασε και από τήν Κύπρο, αλλά ή παράδοση τήν έφερε και στην Τηλλυρία.

Τό ταξίδι και οι περιπλανήσεις της Άγίας Ελένης επεκάλυψαν τίσ μυθικές περιπλανήσεις της Ίσιδος. Η λατρεία της Ίσιδος διαδόθηκε στον έλληνιστικό κόσμο, και στους αρχαίους Σόλους υπήρχε ναός, αφιερωμένος σ' αυτή. Κάθε άνοιξη ή Ίσις άρχιζε τό ταξίδι της, γιά νά βρη τό σώμα του νεκρού γιου της Όσιρι, και οι κάτοικοι κατέβαιναν στα παράλια και ρίχνανε δώρα στη θάλασσα. Και ή Γοργόνα, ή αδελφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, που έγινε στοιχείο της θάλασσας και αναζητεί τόν αδελφό της, έχει καταβολές από τήν Ίσιδα. Ακόμη και ή Κυρά Καλή, τό όνομα της αδελφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, της οποίας εκκλησάκια κτίζονται στα παράλια και στα νησάκια, αφιερωμένα στη μητέρα της Παναγίας Άγία Άννα, διατηρεί κάποια ανάμνηση από τήν παλαιά λατρεία, τήν οποία αντικατέστησε. Παρεκκλήσι της Άγίας Άννας βρίσκεται στον Παχιάμμο και της Άγίας Καλής στα Κούκλια της Πάφου.

Οι παραδόσεις της Άγίας Ελένης αντικαταστάθηκαν από παραδόσεις για τήν Παναγία. Η χαριτόβρυτη εικόνα της Παναγίας Ελεούσας του Κύκκου έφθασε μέ βασιλική πομπή στο βυζαντινό λιμάνι του Αγίου Αύξιβιου και ανέβηκε στη μόνιμη κατοικία της στον Κύκκο. Όμως οι κάτοικοι πιστεύουν ότι ήρθε και δόσωμη ή Παναγία στην Κύπρο.

Η παράδοση λέγει ότι, όταν ανέβαινε ή Άγία Εικόνα στον Κύκκο, τά πεῦκα έκλιναν από σεβασμό τίσ κορυφές τους, και φαίνονται μέχρι σήμερα νά σεβάζουν, υποκλιόμενα. Τό στοιχείο αυτό είναι παρμένο από ανάλογη υπόκλιση κατά τή φυγή του Χριστού στην Αίγυπτο, που αναφέρει ο χρονογράφος Θεοφάνης:

«Φασί δέ, άτε ήνικά ο Κύριος εις Αίγυπτον έφυγε τόν Ηρώδη σύν τή Θεοτόκω και τῷ Ίωσήφ, κατά τόν τόπον εκείνον γενόμενος, κλιθέν τό δένδρον επί τήν γην

προσεκύνησεν αὐτῷ καί μέχρι τοῦ νῦν σῶζει τό σχῆμα τῆς προσκυνήσεως».

Οἱ παραδόσεις γιά τήν Παναγία στήν Τηλλυρία ἀναφέρουν:

Δυτικά τοῦ Κάτω Πύργου κοντά στή θάλασσα εἶναι ἕνα τοπωνύμιο, πού λέγεται Μούττη τοῦ Ἄμμου. Καθώς ἡ Παναγία ἐρχόταν στήν Κύπρο, τήν ἀκολούθησε ἡ ἄμμος τῆς θάλασσας. Ὄταν βγῆκε στή στεριά, κάθισε νά ξεκουραστῆ κι εὐλόγησε τήν ἄμμο ἐκείνη, πού ἔμεινε ἀκίνητη, καί ἔγινε τό σημερινό ἀμμόβουνο.

Πιό πέρα στήν τοποθεσία Κανᾶς ὑπάρχει μιᾶ βρύση μέ τό ὄνομα Παναγιά τοῦ Ἀππάρου. Ἐχει τό ἀποτύπωμα τοῦ ποδιοῦ τοῦ ἀλόγου τῆς Παναγίας, καθώς περνοῦσε ἀπό ἐκεῖ, γιά νά πάη στό θρόνι της.

Δυτικώτερα μεταξύ τοῦ Λιμνιῶνα καί τοῦ Μασούρα σέ βράχο κοντά στό ἀκρογιαλί ὑπάρχει μιᾶ ἄλλη βρύση, πού λέγεται Βρυσί τῆς Παναγίας. Ὄταν βγῆκε ἀπό τή θάλασσα ἡ Παναγία, δίψασε καί κτύπησε μέ τό ἀνοιγμένο χέρι της τόν βράχο, ἀπό τόν ὁποῖο βγῆκε νερό καί ξεδίψασε. Μέχρι σήμερα φαίνεται τό ἀποτύπωμα τοῦ χεριοῦ τῆς Παναγίας ἐκεῖ.

Ἄλλο στρώμα παραδόσεων στήν περιοχή εἶναι οἱ παραδόσεις γιά τήν Ἁγία Αἰκατερίνη. Στήν περιοχή τῆς Χρυσοχοῦς ὑπάρχει ναός τῆς Ἁγίας αὐτῆς. Ἡ Ἁγία ἦταν τόσο ἀγνή, ὥστε κατά τήν ἀποκεφάλισή της ἔτρεξε γάλα, ἀντί αἷμα, καί οἱ ἄγγελοι μετέφεραν τό ἅγιο σῶμά της στή μονή Σινᾶ.

Φαίνεται ὅτι ὑπάρχει σχέση τῆς Μονῆς Σινᾶ μέ τή βορειοδυτική Κύπρο. Ἐκεῖ ὑπάρχει ναός τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Τά χωριά Ἅγιος Ἰσίδωρος καί Ἅγιος Μερκούριος παραπέμπουν σέ ἁγίους, πού τιμῶνται κατ' ἐξοχήν στήν Αἴγυπτο. Ὁ Ἅγιος Ἰσίδωρος εἶναι ὁ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης. Σῶζονται 2012 ἐπιστολές τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ, γεμάτες ἅγια σοφία καί φλέγουσα ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γιά τό κάλλος τοῦ λόγου του μερικοί εἶπαν ὅτι οἱ ἐπιστολές του μποροῦν νά ἀντικαταστήσουν τούς κλασσικούς Ἕλληνες στή σπουδή τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ὁ Ἅγιος Μερκούριος τιμᾶται ἰδιαίτερος στήν Αἴγυπτο, ὅπου καλεῖται Πατέρας τῶν Σπαθιῶν καί πολλές ἐκκλησίες εἶναι ἀφιερωμένες στό ὄνομά του. Μαρτύρησε κατά τούς διωγμούς τοῦ Δεκίου. Ἐκατό χρόνια ἀργότερα, ὅταν ὁ Ἅγιος Βασίλειος ζήτησε τή βοήθειά του γιά τόν κατατρεγμό τῶν Χριστιανῶν ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἰουλιανό, παρουσιάστηκε σέ νεφέλη καί διπύθνε βέλος κατά τοῦ Ἀποστάτη. Ὁ Ἅγιος Μερκούριος μαζί μέ τόν Ἅγιο Γεώργιο καί τόν Ἅγιο Δημήτριο ἐφανίστηκαν στους σταυροφόρους τῆς πρώτης σταυροφορίας στήν Ἀντιόχεια.

Στή Γιαλιά ὑπῆρχε μοναστήρι Ἰβήρων μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἤρθαν ἀπό τή Μονή Σινᾶ.

Ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη εἶναι ἀγνή. Ἔτσι μετατρέπεται

στῆς παραδόσεις σέ Ρήγαινα, πού ζῆ ἀπομονωμένη στόν πύργο της, καί ἀποφεύγει τόν γάμο. Ἐνα ὑπερφυσικό παλληκάρι, ἴσως εἰδωλολάτρης ἢ ἀλλόφυλος, Διγενῆς ἢ Ρῆγας, ζητεῖ νά τήν παντρευτῆ. Ἐκείνη τοῦ ἀναθέτει ἄθλους ἀπραγματοποιήτους, ὅπως νά μεταφέρῃ τό νερό στόν πύργο της ἢ νά κτίσῃ ἐκκλησία μέ γάλα. Ὄταν ἐκεῖνος ἐτελεῖ τόν ἄθλο, ἡ Ρήγαινα ἀπλώνει τό πέπλο της στή θάλασσα καί πάνω σ' αὐτό φεύγει μακριά. Ὁ Διγενῆς, πού τή βλέπει, ρίχνει πίσω της τεράστιο βράχο, πού φαίνεται καί σήμερα ὡς νησί στή θάλασσα.

Ἀπό τέτοιες παραδόσεις προέρχεται ἡ ἐκκλησία τῆς Γαλόκτιστης στόν Πύργο καί ὅλα τά σχετικά ὀνόματα. Ἡ ἐκκλησία εἶναι κτισμένη μέ γάλα, ἀντί νερό, γιά νά τονιστῆ ἡ ἀγιότητά της.

Φαίνεται ὅτι σχετίζονται μέ τό γάλα καί τοπωνύμια, ὅπως Γαλάτεια καί Γαλάτα. Στόν Πομό ὑπάρχουν δύο παρεκκλήσια, πού λέγονται Ἄες Γαλαταρκές.

Ἡ Ρήγαινα ἔχει πύργους καί λουτρά. Τό χωριό Λουτρός ἀποτελεῖ σύντομο ὄνομα τοῦ πλήρους Λουτρός τῆς Ρήγαινας. Οἱ κάτοικοι, πού ἄκουσαν γιά τό βασίλειο τῶν Σόλων, ὑποστηρίζουν ὅτι ἐκεῖ ἦταν τά λουτρά τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας. Τά Λουτρά τῆς Ἀφροδίτης ἀποτελοῦν μετονομασία ἀπό τόν λόγιο τῆς Πάφου Λοῖζο Φιλίππου τῆς λαϊκῆς ὀνομασίας Λουτρός τῆς Ρήγαινας.

Μέ τήν ἀναδρομή αὐτή στή σκηνή τῆς Ἱστορίας φάνηκε ὅτι ἡ δοξασμένη, ἀλλά καί ταπεινή Τηλλυρία εἶναι φωνή πατρίδας μέσα στους αἰῶνες.

Ἡ Τηλλυρία, ὅπως λέγει ὁ λαός, εἶναι ἡ «μᾶνα τῶν νερῶν», δηλαδή ὁ τόπος, ἀπό τόν ὁποῖο ἔρχεται ἡ βροχή. Ἡ λαϊκή μετεωρολογία λέγει «ἀστράφτει ἡ Μάνα καί θά βρέξῃ». Ἡ εἰκόνα αὐτή ἔγινε στερεότυπη, ὡς εἰσαγωγή ριμῶν καί παραλογῶν, πού ἐξιστοροῦν τά πάθη τοῦ ἀνθρώπου στή σκηνή τῆς ζωῆς. Ὁ ἀκροατής θα συγκινηθῆ καί θά χύσῃ τόσα δάκρυα, ὅση βροχή στέλλει ἡ Τηλλυρία στήν Κύπρο, ἀκριβῶς ὅπως ἡ συν-τετριμμένη ψυχή τοῦ τροπαρίου τῆς Κασσιανῆς χύνει πηγές δακρύων ἀπό τό ὕδωρ τῶν νεφελῶν τῆς ἀκενῶτου θαλάσσης.

*«Ἄστραψε ἡ Ανατολή κι ἐβρόντησε ἡ Δύση
κι ἔχαμπλο-πουμπούρισε ἡ Πέτρα τοῦ Λιμνίτη.*

*Πόχει πλαζίρι κι ὄρεξη ἄς ἔρτη νά γροικίση,
νά κάμω τ' ἄμματάκια του νά τρέχουν σάν τή βρύση.»*

Μέ αὐτούς τούς λόγους περαιῶ τόν χαιρετισμό μου καί κηρύσσω τήν ἐναρξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πρώτου Συνεδρίου τῆς Τηλλυρίας. Ἐχω δι' ἐλπίδος ὅτι θά ἀκολουθήσουν καί ἄλλα. Ἡ Τηλλυρία ἔχει τόσα νά μᾶς πῆ σέ πολλούς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν. Σέ ὅλους τούς κοπιάσαντες, εὐγενεῖς κατοίκους τοῦ Πύργου, ὀργανωτές, φορεῖς καί συνέδρους ἐπιδαψιλεύω τίς εὐλογίες μου. ■

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
«ΤΗΛΛΥΡΙΑ: ΜΝΗΜΕΣ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ»
(4-5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2009)

- Μενέλαος Ν. Χριστοδούλου
Γραμματεὺς Συνεδρίου

Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐφθάσαμε αἰσίως στὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πρώτου Συνεδρίου: «Τηλλυρία: Μνήμες, Ἱστορία καὶ Ἀρχαιολογία». Λέγω τοῦ Πρώτου, διότι ἐγένετο ἡδὴ λόγος, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν γενναῖο χορηγὸ τοῦ Συνεδρίου Πανιερώτατο Μητροπολίτη Κύκκου καὶ Τηλλυρίας Κύρ Νικηφόρο περὶ θεσμοθετήσεως τοῦ Συνεδρίου. Οἱ ἐξάριστες ἀνακοινώσεις, ποὺ ἔγιναν κατὰ τὸ Συνέδριο, ἔδειξαν ὅτι ἡ Τηλλυρία ἔχει πολλὰ νὰ προσφέρει σὲ πολλοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὸ διήμερο τοῦ Συνεδρίου ἔγιναν εἴκοσι δύο ἐν συνόλῳ ἀνακοινώσεις, ἀναφερόμενες στοὺς κλάδους Ἀρχαιολογία, Γλωσσολογία, Δημογραφία, Ἱστορία, Κοινωνιολογία, Λαϊκὴ Ἀρχιτεκτονικὴ, Λαογραφία, Λογοτεχνία, Προσωπογραφία, Τέχνη, Φυσιογεωγραφία, Χαρτογραφία.

Τὸ Συνέδριο προκάλεσε μεγάλο ἐνδιαφέρον στοὺς ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνητές, στὶς ἀρχές καὶ στοὺς κατοίκους τοῦ Πύργου Τηλλυρίας, ὅπου διωργανώθηκε. Μποροῦσε τὸ Συνέδριο αὐτὸ νὰ διοργανωθῆ στὴν πρωτεύουσα, ὅπου ὑπῆρχαν ὅλες οἱ εὐκολίες. Ὅμως κρίθηκε εὐλόγο νὰ διοργανωθῆ στὴν καρδιὰ τῆς Τηλλυρίας, στὸν Πύργο, πρὸς τόνωση τῆς δεινοπαθούσης αὐτῆς περιοχῆς. Τὰ τουρκικὰ κατοχικὰ στρατεύματα μὲ τὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ Λιμνίτη στραγγαλίζουσαν τὴν Τηλλυρία καὶ τὴ βορειοδυτικὴ Κύπρο μέχρι τὴν Πόλην Χρυσοχοῦς. Ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κύκκου καὶ Τηλλυρίας Κύρ Νικηφόρος βρίσκεται ἐπικεφαλῆς τῶν ἀγώνων γιὰ τὸν ἀπεγκλωβισμό τῆς Τηλλυρίας καὶ τὴν ἐλευθέρην ἐπικοινωνία της μὲ τὴν πρωτεύουσα καὶ τὴν ἄλλη Κύπρο. Οἱ συνέδροι, ποὺ προσέτρεξαν ἐδῶ, ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τῆς Λευκωσίας, διέσχισαν ἀτελείωτους δρόμους ὁρέων ἢ διέτρεξαν τὴν ἐπαρχία Λεμεσοῦ, διήνυσαν τὴν ἐπαρχία Πάφου καὶ εἰσῆλθαν πάλι στὴν ἐπαρχία Λευκωσίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκίνησαν. Ἡ πολύωρη καὶ ἐξαντλητικὴ αὐτὴ διαδρομὴ ἐπισημαίνει τὸν στραγγαλιστικὸ ἀποκλεισμό, ποὺ ἐπιβάλλουν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα κατοχῆς στὴν Τηλλυρία μὲ ἀπώτερο στόχο τὸν μαρασμὸ της, ἀλλὰ ἐκφράζει συγχρόνως καὶ τὴν προθυμία καὶ τὸν ζῆλο τῶν συνέδρων νὰ μὴ ὑπολογίσουν κόπους καὶ δυσκολίες καὶ νὰ προσέλθουν στὸ τοπικὸ αὐτὸ Συνέδριο.

Πολλὲς εὐχαριστίες ὀφείλονται στοὺς φορεῖς καὶ

στοὺς διοργανωτὲς τοῦ Συνεδρίου: Στὸν Διευθυντὴ τοῦ Μουσείου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου κ. Στυλιανὸ Περγίκη, ὁ ὁποῖος συνέλαβε τὴν ἰδέα καὶ εἰσπηγήθηκε τὴ διοργάνωση τοῦ Συνεδρίου, πρωτίστως στὸν γενναῖο χορηγὸ, πρωτεργάτη τῶν καλῶν ἔργων, πάντιμο κεφάλαιο τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας, Πανιερώτατο Μητροπολίτη Κύκκου καὶ Τηλλυρίας Κύρ Νικηφόρο, στὶς ἀρχές, ἐκκλησιαστικὲς καὶ πολιτικὲς, ποὺ τίμησαν μὲ τὴν παρουσία τους τὸ Συνέδριο, στοὺς κατοίκους τοῦ Πύργου, ποὺ μὲ ἀγάπη προσῆλθαν, καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς συνέδρους.

Οἱ ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου ἄρχισαν μετὰ ἀπὸ μουσικὸ καλωσόρισμα, προσφωνήσῃ ἀπὸ τὸν Διευθυντὴ τοῦ Μουσείου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου κ. Στυλιανὸ Περγίκη, χαιρετισμὸ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Κοινοῦτητας Κάτω Πύργου κ. Κώστα Μιχαηλίδη, χαιρετισμὸ ἀπὸ τὸν ἐκ Πύργου Τηλλυρίας Βουλευτὴ κ. Γεώργιο Περγίκη καὶ χαιρετισμὸ καὶ κήρυξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου ἀπὸ τὸν Πανιερώτατο Μητροπολίτη Κύκκου καὶ Τηλλυρίας Κύρ Νικηφόρο.

Ἡ εἰσαγωγικὴ ἀνακοίνωση τοῦ Συνεδρίου ἔγινε ἀπὸ τὸν κ. Ἀνδρέα Σοφοκλέους, τοῦ Πανεπιστημίου Λευκωσίας, καὶ ἀναφερόταν στὴ Γεωγραφία, ὡς ἀπαραίτητη ἐπιστήμη στὴ σπουδὴ τῆς Ἱστορίας. Ὁ εἰσηγητὴς ἐνδιέτριψε στὴ Φυσιογεωγραφία τῆς Τηλλυρίας.

Ὁ κ. Χρῆστος Οἰκονόμου, τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, πραγματεύθηκε τὸ θέμα «Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ χριστιανισμοῦ στὴν Κύπρο καὶ τὴν Τηλλυρία» μὲ ἀναδρομὴ σὲ χωρία τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ πρωτοχριστιανικῶν κειμένων. Τόνισε ἰδιαίτερως τὴ συμβολὴ τῶν Κυπρίων στὴ διάδοση τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐπεσήμανε ὅτι ἡ Κύπρος εἶναι ἡ δευτέρη χώρα, ποὺ δέχθηκε τὸν χριστιανισμό, μετὰ τὴν Ἀντιόχεια.

Ὁ κ. Εὐστάθιος Ράπτου, τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων Κύπρου, μὲ τὴν εἰσήγησή του «Ἀρχαῖα ἱερά καὶ λατρεῖες στὴν περιοχὴ τῆς Τηλλυρίας» ἐπαρουσίασε νέα στοιχεῖα ἀπὸ τὶς πρόσφατες ἐρευνες τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων Κύπρου στὶς τοποθεσίες Φωτιῆς τῆς Γιαλιάς καὶ Φιλήμονας τοῦ ἐγκαταλελειμμένου χωριοῦ Λιβάδι. Μεταξὺ τῶν παρουσιασθέντων στοιχείων ἦταν εἰδώλια τῆς θεᾶς μὲ ὑψωμένα χέρια καὶ εἰδώλια χορευτῶν σὲ κυκλικὸ ὄρμο.

Ὁ κ. Γιάννης Βιολάρης, τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων Κύπρου, ἐπαρουσίασε τὴν ἀνασκαφὴ ἐνὸς τάφου τῆς ῥωμαϊκῆς περιόδου στὴ Μανσοῦρα, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ

Ο Διεθυντής του Μουσείου της Ιεράς Μονής Κύκκου κ. Στυλιανός Περδίκης, απευθύνει χαιρετισμό στο Συνέδριο.

συλημένος, έδωσε πολλά κατάλοιπα και στοιχεία προς μελέτη.

Ο κ. Έλευθέριος Χαραλάμπους, του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου, πραγματοποιήθηκε την τεχνολογία κυπριακών επιδαπέδιων ψηφιδωτών με ειδική αναφορά στα ψηφιδωτά της Μανσούρας (του Μασούρα κατά τους έπιτοπίους). Τα ψηφιδωτά αυτά αποτελούν δάπεδα συγκροτήματος λουτρών, και χρονολογούνται κατά την επικρατέστερη άποψη κατά το τέλος του τετάρτου και τις άρχες του πέμπτου αιώνα μ.Χ.

Ο κ. Χριστόδουλος Χατζηχριστοδούλου, του Πολιτιστικού Ίδρύματος Τραπεζής Κύπρου, άσχολήθηκε με τα χαρτογραφικά Τηλλυρίας με έπιτυχείς ταυτίσεις και έρμηνείες των αναφερομένων από τους παλαιούς χάρτες τοπωνυμίων.

Ο κ. Μενέλαος Ν. Χριστοδούλου, του Κέντρου Θησαυρού Κυπριακής Έλληνικής Μονής Κύκκου, έπαρουσίασε ένα όκτασύλλαβο τραγούδι σε σκηνοθετημένη τελετή του γάμου στον Πύργο Τηλλυρίας, το όποιο προέρχεται από έκδοση στη Βενετία το 1612, άποκείμενη πιθανώς στην Ίερά Μονή Κύκκου.

Η κ. Πίτσα Πρωτοπαπᾶ, Φιλολόγος, Έρευνήτρια, έπαρουσίασε τα έθιμα του κύκλου της ζωής στα χωριά της Τηλλυρίας από καταγραφές του Κέντρου Έπιστημονικῶν Έρευνῶν, στις όποιες και η ίδια συμμετέσχε, με κατάλληλες έρμηνείες.

Ο κ. Χαράλαμπος Χοτζάκογλου, του Μουσείου της Ίεράς Μονής Κύκκου, με την εισήγησή του

«Ψηλαφῶντας τή βυζαντινή και μεταβυζαντινή Τηλλυρία» έπαρουσίασε και άξιολόγησε έπιστημονικῶς τὰ παραδιδόμενα κατάλοιπα από τή βυζαντινή και τή μεταβυζαντινή Τηλλυρία.

Ο κ. Στυλιανός Περδίκης, του Μουσείου της Ίεράς Μονής Κύκκου, έπαρουσίασε τὰ μέχρι τουδε προκύψαντα δεδομένα από άνασκαφή, διενεργηθείσα από τον ίδιο σε συνεργασία με το Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου στην τοποθεσία «Αύλη» στον Πάνω Πύργο Τηλλυρίας. Η άνασκαφή προσέφερε νέα στοιχεία στην ιστορία της περιοχής. Ίδιαίτερη ικανοποίηση προκαλεί η διαβεβαίωση από τον χορηγό της άνασκαφής Πανιερώτατο Μητροπολίτη Κύκκου και Τηλλυρίας Κύρ Νικηφόρο και από τον άνασκαφέα κ. Στυλιανό Περδίκη ότι η άνασκαφή αυτή θα συνεχισθῆ και θα άναλφθουν και άλλες στην περιοχή της Τηλλυρίας.

Η κ. Βασιλική Λυσάνδρου, του Μουσείου της Ίεράς Μονής Κύκκου, άσχολήθηκε με ένα μεσαιωνικό παρατηρητήριο στον Κάτω Πύργο Τηλλυρίας, συγκρίνοντάς το με παρατηρητήρια σε άλλες περιοχές.

Ο κ. Χρίστος Κυριακίδης, Λειτουργός του Κρατικού Αρχείου Κύπρου, έπαρουσίασε τὰ δημογραφικά δεδομένα των χωριών της περιοχής Τηλλυρίας κατά την άγγλοκρατία (1878-1960) από το Κρατικό Αρχείο Κύπρου σύμφωνα με τις περιοδικές άπογραφές του πληθυσμού. Ο εισηγητής κατέταξε τὰ στοιχεία στατιστικῶς, και έξήγαγε συμπεράσματα.

Ο κ. Πέτρος Παπαπολυβίου, του Πανεπιστημίου Κύπρου, έπαρουσίασε τή ζωή και την πολιτική δραστηριότητα κατά την άγγλοκρατία του εκ Κάτω Πύργου Τηλλυρίας Πολυκάρπου Ίωαννίδη βάσει άρχαιακού ύλικου.

Η κ. Κωνσταντίνα Κωνσταντίνου, ιστορικός, πραγματοποιήθηκε το θέμα των έθελοντών της περιοχής Τηλλυρίας κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο με στατιστική κατάταξη και άνάλυση.

Η κ. Αίμιλία Στυλιανού, του Κέντρου Μελετών Ίεράς Μονής Κύκκου, άσχολήθηκε με την περιοχή Τηλλυρίας στις άρχαίες και μεσαιωνικές πηγές.

Ο κ. Κωστής Κοκκινόφτας, του Κέντρου Μελετών Ίεράς Μονής Κύκκου, πραγματοποιήθηκε το θέμα «Η Τηλλυρία στην ιστορία του 19ου αιώνα» με πλούσια άναδρομή σε δυσπρόσιτες πηγές.

Ο κ. Γεώργιος Διάκος, Θεολόγος, Έκπαιδευτικός, άσχολήθηκε με τή χριστιανική θρησκευτική παράδοση στην περιοχή Τηλλυρίας διά μέσου των αιώνων με έπιτόπια έρευνα.

Ο κ. Γεώργιος Φιλοθέου, του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου, πραγματοποιήθηκε το θέμα της βυζαντινής εκκλησίας της Παναγίας της Γαλόκτιστης στον Κάτω

Πύργο Τηλλυρίας, την οποία άποκατέστησε και μελέτησε ο ίδιος. Τα πορίσματά του ρίχνουν φώς στη μεσαιωνική ιστορία της Τηλλυρίας.

Ο κ. Διομήδης Μυριανθεύς, Αρχιτέκτων, άσχολήθηκε με το θέμα «Ναοί και παρεκκλήσια της Τηλλυρίας» με άπεικονίσεις και κατατάξεις.

Η κ. Μαρία Φιλοκύπρου, του Τμήματος Πολεοδομίας, πραγματεύθηκε το θέμα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Πάνω και Κάτω Πύργου Τηλλυρίας με παραστατική παρουσίαση του ύλικου, κατάταξη και έρμηνεία του.

Η κ. Νάσα Παταπίου, του Κέντρου Έπιστημονικών Έρευνών, πραγματεύθηκε το θέμα «Ιστορικές ειδήσεις για την Τηλλυρία από άνέκδοτες βενετικές πηγές (16ου αιώνα)». Συνεχίζοντας μια δόκιμη προσφορά στην άνεύρεση και άξιολόγηση πηγών για την Κυπριακή Ιστορία, η εισηγήτρια έπαρουσίασε πρωτότυπο ύλικό για την περιοχή της Τηλλυρίας. Η συμβολή της διαφωτίζει την Ιστορία της Κύπρου επί ένετοκρατίας.

Η κ. Νίκη Χριστοδούλου, Γλωσσολόγος, συνεργάτις του Κέντρου Θησαυρού Κυπριακής Έλληνικής Ίερās Μονής Κύκκου, έπαρουσίασε το γλωσσικό ιδίωμα της Τηλλυρίας από έπιτόπιες έρευνες. Άνέδραμε στη δημιουργία των διαλέκτων, και έρμίνευσε φωνολογικά φαινόμενα.

Ο κ. Σάββας Παύλου, του Κέντρου Μελετών Ίερās Μονής Κύκκου, εισηγήθηκε το θέμα «Η θυσία και η σταύρωση της Τηλλυρίας στην έλληνική ποίηση».

Ύπῆρξε λεπτομερής στη διερεύνηση του θέματος, και προκάλεσε συγκινησιακή φόρτιση για το μεγάλο δράμα της Τηλλυρίας και της Κύπρου, το όποιο συνεχίζεται.

Ο κ. Άντρος Παυλίδης, Συγγραφέας, Ιστορικός, κλείνοντας τις εισηγήσεις, πραγματεύθηκε το θέμα «Η Τηλλυρία ως διαχρονικός γεωγραφικός χῶρος». Προσέφερε πολλές νέες έτυμολογίες και συσχετίσεις, όπως Άκρωτήριο Όλενος-Άκρωτήριο Άγίας Έλένης, τήλις-τήλινος-Τηλλυρία, οι όποίες θα άπασχολήσουν τους έτυμολόγους.

Χαρακτηριστικά του Συνεδρίου αυτού ύπῆρξε η άρτια όργάνωση, η όποια άποτελεί πραγματικό άθλο, η κινητοποίηση και το ενδιαφέρον των κατοίκων του Πύργου για το Συνέδριο, που έγινε στον τόπο τους, η προσέλευση σε τόσο δύσκολες συνθήκες όλων των δηλωθέντων όμιλητών και των δηλωθεισών όμιλητριών, άνευ ουδεμιās άπουσίας, και το έπιστημονικό ύψος και η πρωτοτυπία των άνακοινώσεων.

Θα έπιστρέψωμε στη Λευκωσία, πλήρεις έμπειριών, συγκινήσεων και γνώσεων από το Συνέδριο αυτό. Εύχομαι όλοι οι σύνεδροι, που παρευρεθήκαμε εδώ στο Πρώτο Συνέδριο, να συναντηθούμε και πάλι, μαζί με νεώτερους έπιστήμονες και την εύλογημένη παρουσία του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κύκκου και Τηλλυρίας Κύρ Νικηφόρου, ού τα έτη είψαν παρά Θεού ως πλείστα, στο Δεύτερο Συνέδριο για την Τηλλυρία, όταν με τη βοήθεια του Θεού θα συνέλθῃ.

Όλα τα καλά μαζί σας. ■